

Pozorovat prázdný prostor



Vedoucí souboru Forced Entertainment Tim Etchells se několik posledních let zabývá zajímavým nápadem. Vyhledává divadelní či jiné kulturní sály, mohou to být malé klubové scény stejně jako obrovské divadelní sály, pódia v zasedacích místnostech stejně jako malá jeviště v hospodách, zkrátka jakýkoli scénický prostor, který je určen k libovolné produkci. A pak tyto prostory fotografuje. Jednoduše, z čelního pohledu. Podstatný je jen jeden fakt. Že jsou prázdné. Žádní lidé, žádný pohyb. Prázdný prostor.

Sám Etchells tvrdí, že před tím než je vyfotografuje, dokáže sedět v hledišti a dívat se na prázdnou scénu hodiny a hodiny. Podobně mimochodem začíná většina zkoušek jeho souboru. Etchells nastíní přibližné téma, záměr nebo startovní bod a herci pak sedí a pozorují prázdné jeviště. Pozorují prostor, který je určen k tomu, aby se na něm něco odehrálo. A zatím se na něm nic neodehrává. Nic se neděje. Je to však skutečně tak? Skutečně se na něm nic neděje? A ve kterém momentě se z „nic se neděje“ stane „něco se děje“? Není to spíš tak, že se děje Nic? Může se díť Nic?

Pozorování je minimálně z pohledu kvantové fyziky akt tvoření. Ve velkém zjednodušení mohu říci, že teprve v momentě pozorování se jev či věc stává, respektive nabírá určitých vlastností. Do této doby se nachází ve všech možných (myslitelných) stavech a teprve pozorováním (respektive měřením) spadá do stavu jediného.

Co to tedy vlastně znamená „pozorovat“? Nebudeme rozebírat percepční schopnosti jednotlivých smyslů a jejich propojování v nekonečné síti neuronů a jejich synapsí. Postačí banální zjištění, že pozorování znamená vstup do vědomí. Únik informace ze zkoumaného systému do lidského vědomí. Od toho je krůček k stejně neoriginálnímu zjištění, že existuje jistá fyzická realita (v tomto případě prázdný prostor, tedy místnost - podlaha, stěny, strop..) a jistá mentální realita (tvořená vědomím).

Troufám si tvrdit, že ani ten nejpasivnější člověk nedokáže při pohledu na prázdný prostor „nic nevytvářet“. O to víc, pozorujeme-li prázdný prostor o kterém víme (ve vědomí je informace), že je uzpůsoben pro jistou divadelní produkci. Nelze odolat projekci, sebeprojekci, tematizování, vzpomínání, vymýšlení a promýšlení při pohledu na prázdný prostor. Nelze vypnout vědomí. (Neuvažujeme-li kóma či spíše smrt.) Mentální realita předčí fyzickou.

Pokud pozoruje prázdný prostor člověk, který by měl kreativní energii přetvořit ono pozorované Nic v Něco, aktivita ve vědomí (tvorba reality) může být mnohonásobně vyšší. Nedochozí v tu chvíli vlastně k extrémní formě představení, kde je veškerá aktivita přenechána

divákovi? Není to krajní druh inscenace, která chce co nejméně vytvářet na jevišti, aby se mohlo co nejvíce dít v hledišti?

Pozorováním prázdného prostoru ho vyplňuji. Prázdno neznamená „zde nic není“, nýbrž zde je „nic“. Nic, které dráždí, provokuje, nenechává spočinout. Je to hmatatelná nepřítomnost a „nepřítomnost“ je vždy vysoce aktivní, pokud je opakem „přítomnosti“ jevu či věci. Absence vždy obsahuje obrovskou dávku napětí. Princip erotiky spočívá spíše v tom, co nevidím, než v tom, co vidím. A stejně tak je nutné chápat slovo „prázdny“. Je to aktivizace přes nedostatek. A jedině nedostatek může být svůdný. Kierkegaard tvrdil, že smyslnost se na světě objevuje až s příchodem křesťanství, které tělesnou rozkoš zakazuje. Teprve zákazem něčeho se to „něco“ rodí. Teprve nepřítomností Něčeho se rodí Nic.

Nechápejme to ovšem v tom tradičním uměleckém výkladu, že v prázdném prostoru už je obsažena výsledná inscenace. Jistě. Jsou tam přítomny všechny myslitelné inscenace najednou. Ale nejde o to, že odhalují něco, co je v prázdném prostoru dávno „zakleté.“ Není to tesání do kusu mramoru, ve kterém je už socha Davida potenciálně přítomna a Michelangelo jen „odstraňuje to přebytečné.“ Ne. To je příliš pasivní. Jde o opak. O přijetí všech možností, které se nabízí ke konfrontaci se mnou samým. Prázdny prostor je nabyt těkající prázdnotou, prázdnotou, která je vysoce výbušná, vysoce inspirativní.

Zaplňuje-li se tedy v mém vědomí prázdný prostor nepřehledným koktejlem možností, teprve v tuto chvíli mohu do prázdného prostoru vstoupit. Jako herec. A může se začít dít Nic, které se možná postupně vytvaruje v Něco.

Michale Brooks píše ve své knize Velké otázky Fyziky: „Prázdny prostor nikdy nemůže mít nulovou energii. Je naplněn pěnou virtuálních částic, které se náhodně rodí a zanikají.“ A to je improvizace v prázdném prostoru. Z ničeho nic se může objevit - něco.